

Дивовижна подорож Нільса Хольгерсона з дикими гусаками Швецією (скорочено)

Сельма Лагерлеф

Сельма Лагерлеф

Дивовижні мандри Нільса з дикими гусьми

Стислий переказ, автор переказу: Світлана Перець.

Авторські права на переказ належать Укрлібу

РОЗДІЛ ПЕРШИЙ. ЛІСОВИЙ ГНОМ

У маленькому шведському селі Вестменхег жив колись 12-річний хлопчик Нільс Хольгерсон. Він був справжній бешкетник: на уроках ловив гав і хапав двійки, в лісі руйнував пташині гнізда, гусей у дворі дражнив, курей ганяв, кидав у корів камінці, а kota смикав за хвіст.

Якось у неділю батько з матір'ю зібралися на ярмарок у сусіднє село. Нільс не міг дочекатися, поки вони підуть, бо хотів взяти батькову рушницю і піти похвалитися перед хлопцями. Але батько наче відгадав його думки. Він наказав синові не виходити з дому і вивчити напам'ять 10 сторінок підручника.

Коли батько з матір'ю пішли, Нільс подивився у вікно і занудьгував. Надворі був березень, але тут, на півдні Швеції, весна вже долала зиму. У канавах весело виблискувала вода. На деревах набубнявіли бруньки. Буковий ліс розпрямив свої гілки, залякли в зимові холоди. Під вікном розгулювали кури, стрибали і билися горобці, у скаламучених калюжах хлюпалися гусаки. Нільсу теж хотілося надвір, але він сидів за столом і мусив читати. Та довго він не читав, бо заснув.

Розбудив хлопця якийсь шурхіт. Нільс підвів голову і насторожився. У дзеркалі, що висіло над столом, відбивалася вся кімната. Раптом хлопець побачив у дзеркалі, що хтось відкрив віко скрині. У скрині мати зберігала всі свої найцінніші речі і нікому не дозволяла відкривати. Нільс пам'ятав, що перед тим, як піти, мама замкнула скриню.

Раптом він побачив на краю скрині маленького чоловічка. На голові – крилатий капелюх, чорний каптанець оздоблений мереживним коміром і манжетами, панчохи біля колін зав'язані пишними бантами, а на червоних сап'янових чобітках виблискують срібні пряжки. То був справжній гном.

Гном не звертав на Нільса ніякої уваги, зате хлопець дещо задумав. Він тихенько зняв зі стіни сачок для ловлі мух і швидко спіймав гнома. Нільс почав струшувати сачок, а бідний гном борсався і безпорадно розмахував руками. Гном попросив відпустити його, а за це пообіцяв золоту монету. Хлопець перестав розгойдувати сачок, і гном почав лізти угору. Тут Нільсу спало на думку, що він продешевив, тож знову

трусонув сітку. Раптом хтось дав йому такого ляпаса, що сітка випала у нього з рук, а сам він сторчголов покотився в кут.

Нільс піднявся. Гнома не було, сачок висів на стіні, а скриня була зачинена. Раптом хлопець помітив, що з кімнатою щось сталося. Стіни їх маленького будиночка розсунулися, стеля пішла високо вгору, а крісло, на якому Нільс завжди сидів, височіло над ним неприступною горою. Щоб забратися на нього, Нільсові довелося дертися по ніжці. Книжка на столі була величезна. Нільс побачив себе в дзеркалі. Тепер він був зовсім крихітний. Хлопець зрозумів, що гном зачаклував його. Нільс був завбільшки з горобця.

Хлопець кинувся шукати гнома, але того ніде не було. Жевріла ще надія – гном міг сховатись у дворі. Нільс вибіг у сіни і побачив свої черевики, теж крихітні. Хлопець вирішив вибачитися і стати найчемнішим на світі.

Біля ґанку Нільс побачив горобця. Той почав сміятися з хлопця, і Нільс розумів усі його слова. Прибігли півень з курми, які теж сміялися з Нільса та говорили, що так йому і треба. Гуси обступили Нільса зусібіч і клювали його, щипали, били дзьобами, смикали за руки та за ноги. Бідолашному Нільсові добряче б перепало, якби в цей час на подвір'ї не з'явився кіт. Помітивши kota, кури, гуси та качки одразу ж кинулися врозтіч. Нільс спитав kota, де можна знайти гнома. Кіт згадав про всі кривди, яких натерпівся від Нільса, а потім сказав, що знає, де гном, але не скаже. Хлопець хотів смикнути kota за хвоста, але не розрахував своїх сил. Кіт одним стрибком перекинув Нільса і притис його до землі передніми лапами. Хлопець зрозумів, що йому прийшов кінець. Кіт згадав добру господиню і змилювався над Нільсом.

Хлопець поплентався в кінець двору і видерся на виступ кам'яної огорожі. Він всівся і задумався, жаліючи, що був таким поганим.

Деся над головою Нільса зашуміли крила. Це з півдня на північ летіли рівним клином дикі гуси. Вони закричали до домашніх гусей, щоб ті летіли з ними. Домашні гуси захвилювалися, загелґотали, залопотіли крильми. Дикі гуси посміялися з домашніх, але білий молодий гусак, якого звали Мартін, попросив диких гусей почекаати на нього. Нільс налякався, щоб найкращий мамин гусак не полетів, тому наздогнав його і, обхопивши руками довгу гусячу шию. Але Мартін навіть не відчув цього, наче Нільса й не було. Він сильно змахнув крильми і злетів.

РОЗДІЛ ДРУГИЙ. ВЕРХИ НА ГУСАКОВІ

Опинившись високо в небі, Нільс перебрався на спину Мартіна. Хлопцеві було страшно летіти, земля далеко внизу здавалася дивною. Що далі летіли гуси, то тривожніше ставало в нього на душі. Він боявся, що потрапить з гусьми до Лапландії. Коли хлопець закричав Мартіну повертатися назад, гусак прошипів хлопцеві, щоб сидів тихо, а то скине його.

Цілий день летів Мартін з дикими гусьми, але ввечері стомився. Інші гуси сказали про це головній гусці, що летіла першою і звалася Акка Кебнекайсе. Вона не хотіла зупинитися, і от Мартін почав падати. Щастя ще, що по путі їм стрілася якась миршава верба. Мартін зачепився за верхівку дерева і повис серед гілок. Нільсові стало шкода

Мартіна. Він навіть намагався його утішати. Хлопець попросив його вертатися додому, але Мартін хотів довести всьому світу, що й домашні гуси чогось варті. А тут іще Нільс. Якби він не сидів у нього на шиї, Мартін, може, і долетів би до Лапландії. Зі злості у Мартіна відразу додалося сили. Він замахав крильми і скоро наздогнав зграю.

Згодом згряя спустилася на ночівлю на озері. Нарешті Нільс опинився на землі. Все озеро було ще скуте кригою, і лише біля берегів виступила вода. Нільсу було сумно. Раптом він помітив, що Мартін лежить, наче мертвий, розкинувши по землі крила і витягнувши шию. Хлопець налякався за його життя і потяг до води. Це було нелегко. І все-таки він дотягнув Мартіна до самісінького озера і засунув його голову просто в студену воду. Зробивши ковток-другий, гусак зайшов у воду і почав жадібно ковтати водорості. Нільс теж був голодний. І ось Мартін приніс йому малесенького карасика. Гусак сказав, що вдома вони не були друзями, але хлопець виручив його, і він хоче віддячити. Нільс мусив їсти сиру рибу, бо іншої їжі не було. Добре, що хлопець мав з собою складаний ніжик.

Коли з озера вийшли дикі гуси, Мартін шанобливо привітав зграю. Попереду всіх виступала стара-старезна гуска, не дуже красива. Всі гуси шанобливо дивилися на неї, не сміючи заговорити, поки гуска перша не скаже своє слово. Це була Акка Кебнекайсе, предводителька зграї. Сто разів уже водила вона гусей на північ і сто разів поверталася з ними з півночі на південь. Вона розпитала Мартіна про його походження і дізналася, що він народився торік у містечку Сванегольм, а восени його продали Хольгеру Нільсону – в сусіднє село Вестменхег. Мартін зізнався, що хотів довести диким гусям, що й домашні гуси на щось здатні. Головній гусці сподобалося, як сміливо висловлюється гусак, тому вона прийняла його в зграю. Вона помітила Нільса і спитала, хто це такий. Хлопець представився, а коли сказав, що до сьогодні був людиною, дикі гуси злісно зашипіли. Мартін втрутився і сказав, що Нільс малесенький і ніякого лиха не заподіє. Акка дозволила Нільсу переночувати тут, але завтра він мав покинути їх.

Хлопець не знав, що йому робити, адже Мартін вирішив летіти з дикими гусьми до Лапландії. Нільс просив гусака повернутися додому, але той сказав, що умовить Акку, і Нільс полетить з ними. Мартін і Нільс провели ніч на крижині, перед тим постеливши собі трави. Хлопець ночував під крилом гусака.

Стислий переказ, автор переказу: Світлана Перець.

Авторські права на переказ належать Укрлібу

РОЗДІЛ ТРЕТІЙ. НІЧНИЙ ЗЛОДІЙ

Коли всі птахи та звірі заснули міцним сном, з лісу вийшов на полювання лис Смірре. Він підійшов до озера, бо давно вже вистежив зграю диких гусей. Але широка темна смуга води відділяла Смірре від диких гусей. Раптом він помітив, що вітер поволі підганяє крижину до берега. Коли крижина вдарилась об берег, Смірре стрибнув на лід.

Він підбирався до зграї дуже тихо, але стара Акка почула лиса. Різкий її крик

знявся над озером, розбудив гусей, підняв усю зграю в повітря. І все-таки Смірре встиг схопити одного гусака. Мартін теж злетів, а от Нільс впав. Побачивши, що лис тікає з гусаком в зубах, хлопець кинувся навздогін. Він кричав лисові відпустити гусака. Лис зупинився і почав сміятися з маленького хлопця, та Нільс обома руками учепився за лисячий хвіст і смикнув що було сили. Від несподіванки Смірре випустив гусака, а той відразу рвонув угору. Лис сказав, що з'їсть тепер Нільса, але хлопець тримався хвоста, і лис не міг його зловити. Смірре кружляв, як дзиґа, але і хвіст кружляв разом із ним, а разом з хвостом – і Нільс.

Потім Нільс відпустив хвоста і став дертися на дерево. А Смірре нічого не бачив, бо перед його очима все кружляло. Лис вирішив сидіти під деревом і чекати, поки хлопець задрімає і звалиться вниз. Так вони й сиділи цілу ніч.

Зранку Нільс полегшено зітхнув і розпрямив затерплі руки і ноги. Раптом із озера долинув крик диких гусей. Нільс побачив, що гуси полетіли, і відчув себе самотнім. Під деревом досі сидів Смірре. Аж тут раптом над головою лиса почали кружляти гуси. Смірре кидався від одного до іншого. Очі в нього почервоніли, язик висолопився набік, руда блискуча шерсть збилася клаптями. Від злості й голоду він нічого вже не бачив, кидався на сонячні плями і навіть на власну тінь. Коли дикі гуси побачили, що Смірре геть знесилів і повалився на купу сухого листя, вони припинили гру. А в цей час Мартін забрав з дерева Нільса. Стара Акка Кебнекайсе сказала хлопцеві, що він перша людина, від якої вони бачили добро, тому йому дозволяється залишитися зі зграєю.

РОЗДІЛ ЧЕТВЕРТИЙ. НОВІ ДРУЗІ ТА НОВІ ВОРОГИ

П'ять днів летів уже Нільс із дикими гусьми. Хлопець спостерігав за всім. Бачив, що сніг вже розтанув, і селяни вийшли в поле на весняні роботи. Гуси побачили на селянському дворі щойно обстриженого барана і сміялися з нього. А ось стоїть собача будка. Брязкаючи ланцюгом, біля неї кружляє собака, і гуси сміються з його ланцюга.

Нільс не сумував. Але все-таки іноді йому хотілося пожити по-людськи. Найгірше було з їжею. Дикі гуси виловлювали для Нільса найкращі водорості й якихось водяних павуків. Нільс ввічливо дякував гусям, але скуштувати таке частування не наважувався. Бувало, що Нільсу таланило, й у лісі, під сухим листям, він знаходив торішні горішки, які Мартін розколював своїм дзьобом. Але горіхів було дуже мало. Щоб знайти хоч один горішок, Нільсу доводилося деколи ледь не годину бродити лісом. Одного разу на нього зненацька напали мурашки і обліпили геть усього. Мартіну довелося скльовувати мурашок по одній. Після того Нільс захворів, від укусів став червоним, тіло покрилося пухирями. Мартін опікувався хворим, як міг: зробив щось схоже на ліжко, обкладав його мокрим липким листям, щоб витягти жар. Згодом гусак привів Акку Кебнекайсе. Вона довго й здивовано розглядала Нільса, а потім пояснила, що всюди потрібно остерігатися. У лісі треба стерегтися лисиці, на березі озера – видри, у гаю – кібця, вночі – сови і так далі. Нільс сказав, що не зможе за всім пильнувати, але Акка розповіла, що крім ворогів, у них є друзі. Наприклад, білка, заєць чи коник-стрибунець попереджають гусей про небезпеку.

Гуска повідомила, що тут вони пробудуть три дні, зграя відпочине, Мартін підлікує

хлопця, а потім вони полетять далі. Це були важкі для Мартіна дні. Потрібно було і лікувати Нільса, і годувати його. На третій день гусак приніс дуже гарні горішки і розповів, що їх дала білка Сірле. Він познайомився з нею в лісі. Вони розговорилися. Білка почастивала його горіхами, ще й на прощання дала. Мартін не зміг подякувати, бо взяв горішки у дзьоб. Нільс вирішив, що сам піде до білки і подякує.

Наступного ранку, поки Мартін ще спав, хлопець прокинувся і побіг до болота. Він зазирнув у воду і, переконавшись, що виглядає уже нормально, пішов на пошуки білки Сірле. Він хотів подякувати за горіхи і попросити ще. Мартін казав, що білка живе на сосні, а сосен у лісі виявилося багато. Спершу Нільс хотів запитати їжака, де живе білка, але той втік. Потім хлопець побачив сороку, яка кинула прямо в нього шишку. Хлопець попросив показати, де тут живе білка Сірле, і сорока повела його хащами.

Ліс ставав дедалі густішим і темнішим, а сорока все перестрибувала з гілки на гілку, з дерева на дерево. Раптом вона сказала, що мусить летіти до іволги в гості, і зникла. Цілу годину вибирався Нільс з лісових нетрів. Сорока його обдурила, і хлопець не знав, що робити далі. Раптом під його ногою тріснула горіхова шкаралупа. Поряд було дерево, а під ним було багато горіхових шкаралуп. Нільс кілька раз покликав пані Сірле, і до нього долинув тонесенький, приглушений пискіт. Він чувся то згори, то біля куща. Хлопець подерся на сосну і нарешті побачив велике дупло. З чорної діри визирало четвірко малесеньких білченят. Вони розповіли Нільсу, що їхній братик Тірле впав з дупла, а їхньої мами, білки Сірле, немає вдома. Малюки боялися, що Тірле укусить змія, або заклює яструб, або з'їсть куниця.

Нільс вирішив врятувати білчενя і поліз униз. У самісінький гущавині чагарів він знайшов Тірле, взяв його на плечі і рушив вгору. Тут з'явилася сорока і почала на весь ліс кричати, що Нільс викрав білчєня. До сосни почали злітатися стривожені птахи. Тірле налякався, щоб вони не заковали хлопця, але все обійшлося благополучно. Під прикриттям гілок Нільс із Тірле на спині дістався нарешті до білчиного гнізда. На краю дупла сиділа білка Сірле і хвостом витирала сльози. Нільс вручив матері малюка, і сорока раптом закричала, що Нільс хоробрий рятівник. Білка Сірле кинула в сороку шишку, і та забралася геть.

Тільки під вечір Нільс повернувся до болота, де відпочивали гуси. Він приніс повні кишені горіхів і два прутики з нанизаними сухими грибами. Усе це подарувала йому на прощання білка Сірле.

Наступного ранку згряя покинула болото. Акка Кебнекайсе сказала, що вони вирушають до Гліммінгенського замку.

РОЗДІЛ П'ЯТИЙ. ЧАРІВНА ДУДОЧКА

З усіх сторін Гліммінгенський замок був оточений горами. У замку не жили люди, там лише зберігали зерно. Також там поселилися сови, пугач, дика кішка, кажани і лелеки.

Не долетівши до Гліммінгенського замку, згряя Акки Кебнекайсе опустилася на уступи глибокої ущелини, де протікав струмочок. Щойно гуси облаштувалися на новому місці, як одразу ж до них завітав лелека Ерменріх, найстаріший мешканець

замку. Він вклонився найстаршій гусці так низько, що його довгий дзьоб застряг у розщелині між камінням. Акка Кебнекайсе запитала, як у нього справи, і лелека, витягнувши дзьоб, розповів, що замку загрожує страшна біда. Гуска подумала, що в замок повертаються люди, але лелека пояснив, що до замку підступають щурі, які дізналися, що тут є зерно. Завтра опівдні на Кулабергу мало відбутися свято, але якраз сьогодні вночі полчища сірих щурів увірвуться в замок. І нікому буде захистити його. На сто верст навколо всі звірі та птахи готуються до свята. Нікого тепер не розшукаєш!

Акка Кебнекайсе заявила, що у її зграї є один хоробрий воїн, який справиться зі всіма щурами, хоч би скільки їх було. Ерменріх хотів подивитися на цього багатиря, тож Акка покликала Мартіна і наказала привести Нільса. Побачивши хлопця, лелека Ерменріх підхопив його своїм дзьобом і почав кидати, насміхаючись з цього "велета". Потім лелека забрався геть.

У Гліммінгенському замку був переполох. Усі мешканці зібралися у гнізді Ерменріха на нараду, хоч у мирний час вони намагалися не попадатися одне одному на очі. На краю гнізда сиділи дві поважні тітоньки сови. Здичавіла кішка сховалася на самісінькому дні гнізда. Вона була впевнена, що щурі загризуть її першу, щоб поквитатися зі всім котячим поріддям. А по стінах гнізда, униз головою, висіли кажани. Посеред гнізда стояв лелека Ерменріх. Він радив усім тікати.

До гнізда підлетіла Акка Кебнекайсе з Нільсом. Але ніхто навіть не глянув на них. Усі спостерігали, як внизу за фортечним валом йшли щурі. Нільс хотів тікати, але Акка сказала йому дещо на вухо. Хлопець засміявся і заспокоївся. Потім Акка підлетіла до пугача Флімнеа, вони про щось пошепталися, і потім Пугач кудись полетів.

Було вже зовсім темно, коли сірі щурі підступили до стін Гліммінгенського замку. Тричі вони обійшли весь замок довкола, відшукуючи хоч якусь щілину, а потім знайшли камінь, який ледь виступав, і таки відвалили його. Забравшись у замок і обстеживши усе, щурі ринули вгору східцями. У великих покинутих залах цілими горами лежало зерно. Щурі були голодними, але спершу обшукали весь замок, щоб уникнути небезпеки. Не знайшовши нікого, вони кинулись на зерно, та раптом заграла дудочка. Спершу вона співала ледь чути, потім дедалі голосніше й упевненіше.

Щурі один за одним залишали здобич і бігли на звук дудочки, яка наче наказувала їм покинути замок, і щурі не сміли її послухатися. Унизу, посередині замкового двору, стояв крихітний чоловічок і вигравав на дудочці. Щурі щільним колом оточили Нільса, і він поволі рушив до воріт. Він крокував усе вперед, поки не підійшов до озера. Біля самого берега на хвилях погойдувалася сіра гуска. Не перестаючи награвати на дудочці, Нільс стрибнув на спину гуски, і вона попливла на середину озера. Щурі рушили слідом і невдовзі всі потопилися.

Акка Кебнекайсе похвалила Нільса. Хлопець зізнався, що дуже боявся щурів, але гуска пояснила, що ця дудочка чарівна, бо всі звірі й птахи слухаються її. Коли хлопець дізнався, що дудочку приніс пугач Флімнеа від лісового гнома, йому відразу стало ніяково. Гуска сказала, що гном і так не хотів давати дудочку, коли почув, що вона потрапить у руки Нільса. Хлопець злякався, що гном все ще пам'ятає про його витівку.

Він боявся, щоб гном нічого не розповів Ацці, бо вона могла вигнати його зі зграї.

Нільс так втомився, що заснув. Але довго спати йому не довелося, бо ще до сходу сонця зграю навідали мешканці замку. Вони подякували Нільсу за порятунок від щурів.

РОЗДІЛ ШОСТИЙ. СВЯТО НА ГОРІ КУЛАБЕРГ

Не встигла згряя заспокоїтися після нічних подій, як уже пора було збиратися на Кулаберг. Там раз на рік відбувалося свято для всіх звірів і птахів. Про це свято не чула жодна людина. Мартін і Нільс навіть не думали, що потраплять на це свято. Нільс думав про те, що йому, звичайно, не побувати на Кулабергу, а Мартін думав про те, що йому, звісно, доведеться залишитися з Нільсом. Не кидати ж товариша самого!

Близько полудня прилетів щасливий лелека Ерменріх. Акка відвела його вбік і сказала, що хоче серйозно поговорити. Вона сказала, що хотіла б, що Нільс теж пішов на свято. Гуска обіцяла, що хлопець нікому з людей не розкаже про побачене. Лелека не дав гусці договорити і сказав, що матиме за честь для себе, якщо їхній рятівник Нільс вирушить на Кулаберг. Ерменріх хотів спокутувати свої насмішки над хлопцем, тому запропонував понести його на своїй спині. Коли Нільс дізнався, що його беруть на Кулаберг і що сам лелека хоче нести його, він був ладен стрибати вище голови.

Нарешті всі збори та приготування були закінчені. Нільс сів на спину пана Ерменріха. Й уся згряя разом із лелекою, Нільсом і Мартіном вирушила в путь. Ерменріх хотів зробити Нільсові якомога більшу приємність, тому швидко летів і весь час проробляв в повітрі різні фокуси.

Нарешті вони прибули на гірський хребет Кулаберг біля моря. По схилах Кулабергу, вчепившись у каміння міцним корінням, росли дерева, які вітер попригинав донизу. У глибині неприступного гірського кряжа, невидимий і недоступний жодній людині, знаходився рівний майданчик. Один раз на рік, ранньою весною, сюди сходилися всі чотириногі й пернаті на великі ігрища птахів і звірів. День для цих зборів обирали журавлі. На весь час свята між усіма було перемир'я, тож хижаки не нападали на травоядних, а гуси могли ходити біля лисиць.

Усі з нетерпінням чекали початку свята. Та найбільше хотілося цього Нільсові. Адже він був першою і єдиною людиною, якій випала честь побачити ігрища звірів і птахів. Хлопець з радістю спостерігав, як одні за одними на свято з'являлися різноманітні птахи і звірі.

Ігри почалися польотом ворон. Потім на майданчик вибігли зайці, які стрибали, перекидалися через голову, каталися по землі колесом, крутилися дзигою, стоячи на одній лапі, ходили прямо на голові. Після зайців настала черга глухарів. Пісня глухарів узяла всіх за живе, всі звірі готові були підхопити її. Усі були так захоплені співом, що ніхто не помітив, як лис Смірре підхопився до зграї Акки. Маленький горобець хотів попередити про небезпеку, та Смірре одним ударом лапи розправився з ним. Але гуси вже встигли піднятися високо в повітря. Смірре аж завив од люті, бо багато днів і ночей тільки про те й думав, як би помститися зграї Акки Кебнекайсе.

Порушити мир на Кулабергу! Такого ще ніколи не траплялося! Коли звірі побачили, що Смірре намагався напасти на диких гусей, що він убив горобця, гніву їх

не було меж. Тут же, на місці, відбувся суд. Вирок був такий: лапа Смірре не повинна більше ступати по їхній землі. А для того, щоб усі знали, який злочин учинив Смірре, найстарша лисиця відкусила йому кінчик вуха. Принижений, осоромлений, з відкушеним вухом, лис Смірре кинувся втікати.

Свято продовжилося, і на майданчик вийшли олені. Це були прославлені борці. Боролися відразу кілька пар. Потім була черга журавлів. Широко розвівши крила, журавлі то злітали, то, ледь торкнувшись землі, швидко кружляли на одній нозі. Коли зайшло сонце, свято закінчилося.

Було вже зовсім темно, коли гуси знову повернулися до стін Гліммінгенського замку. Вони були раді відпочинку і відразу заснули. Не спав тільки Нільс. Він попрямував до замку, щоб побачити пугача Флімнеа. Хлопець хотів випитати, де живе лісовий гном. Нільс довго бродив навколо замку і хотів уже повертатися, аж раптом почув чийсь голоси. Дві сови розмовляли про Нільса, якого зачаклував гном. Одна сова спитала, невже хлопець ніколи не перетвориться на людину. Друга відповіла, що це важко, а для цього потрібно. Те, що потрібно, вона сказала іншій сові на вухо, бо це було страшна таємниця. І хоч як прислухався Нільс, він нічого не почув. Хлопець подумав, що, мабуть, йому більше ніколи не перетворитися на людину.

Стислий переказ, автор переказу: Світлана Перець.

Авторські права на переказ належать Укрлібу

РОЗДІЛ СЬОМИЙ. ПЕРЕСЛІДУВАННЯ

Настала дощова пора, і летіти було важче. Нільс промок до нитки і змерз. Хлопець з тугою думав про те, як добре було б опинитись у рідному селі Вестменхег. Та він не знав, як же йому стати людиною. Якщо, бувало, зграя вибирала для ночівлі місце на околиці села або міста, Нільс ніколи не наважувався навіть підійти до будинку, де жили люди, бо боявся, що з нього сміятимуться. А гуси летіли все вперед і вперед і відносили Нільса все далі й далі на північ.

Тим часом охлялий і злий лис Смірре брів лісами, не знаходячи ніде ні їжі, ні притулку. Дійшло до того, що одного разу він схопив велику шишку і став крадькома вигризати з неї сухі зернятка. Над цим посміялася сорока, але, повівшись необережно, вона потрапила у лапи Смірре. Лис уже був би з'їв її, але вона принесла йому гарну новину. Сорока розповіла, що тут недавно була зграя Акки Кебнекайсе, вони полетіли до берегів Роннебю. Смірре відпустив сороку і пустився в путь.

До вечора лис наздогнав диких гусей. З високого, обривистого берега він побачив вузьку піщану мілину і на ній зграю Акки Кебнекайсе. Місце для ночівлі було пречудове. З однієї сторони його захищала прямовисна скеля. З другої – бурхливий потік. Смірре ніяк не міг дістатися до зграї. Та раптом він побачив куницю, яке несла задушене пташеня. Смірре побажав їй смачного і подивувався, що вона задовольняється таким дріб'язком. Тоді лис почав розповідати, що поруч ночує ціла зграя гусей, на яких можна напасти. Куниця спитала, чому ж лис сам не нападе, але той збрехав, що ситий. Отак Смірре підштовхнув куницю до нападу на гусей. Куниця

довго підкрадалася, та коли вона шльопнулася у воду, гуси прокинулися, і вся зграя стрімко знялася в повітря. Смірре встиг перерахувати гусей. Їх було як і раніше чотирнадцять. Згодом куниця розповідала лису, що вже зовсім поряд була, коли хтось кинув їй у голову каменюкою. Смірре сказав, що це все той проклятий хлопчисько.

Повільно й утомлено летіли сонні гуси над річкою. Залишок ночі вони вирішили провести біля підніжжя водоспаду. Лис Смірре прибіг за ними і, тремтячи з голоду та злості, дивився на гусей, що спали серед вируючого потоку. На його щастя, з води випірнула видра з рибиною в зубах. Смірре спитав, як вона може їсти таку погань, коли поруч ціла зграя гусей. Лис переконав видру напасти на гусей. Вона пірнула у воду і попливла прямо до каміння, на якому спали гуси. Та скоро її почало раз у раз відкидати назад, зносити убік. Коли видра таки видряпалася на камінь, вона раптом пронизливо верескнула і впала у воду. Стрімкий потік відразу поніс її уперед. А гуси тієї ж миті знялися високо в повітря і полетіли геть. Смірре побіг за гусьми і наскочив на видру. Вона пожалілася, що хтось вп'яв їй гостру колючку, коли вона була зовсім поруч біля гусей. Смірре сказав, що це витівки Нільса, і побіг далі.

Ніч уже уривала кінця, коли втомлені гуси побачили вдалині самотню скелю. Вона високо стриміла серед інших скель, наче палець велетня. Там вони і вирішили зупинитися. Смірре прибіг до скелі, але не ризикнув дряпатися вгору. Він почав вити, дзявкотіти, скрипіти зубами, клацати язиком, щоб гуси не спали. Гуси прокинулися, але Акка заспокоїла їх, а сама почала розмову зі Смірре. Вона дізналася, що це він підіслав куницю і видру. Смірре сказав, що хоче помиритися, але хай гуси спершу віддадуть йому Нільса. Акка відмовилася, і лис пообіцяв, що тепер гусям не буде життя.

РОЗДІЛ ВОСЬМИЙ. ВОРОНИ З РОЗБІЙНИЦЬКОЇ ГОРИ

Хоч куди б летіла зграя, Смірре, наче тінь, біг за нею по землі. Хоч де б спускалися гуси, Смірре був уже тут як тут. Ніколи ще старій Ацці Кебнекайсе не було так важко вибирати місце для ночівлі. Смірре стомився, схуднув, його хвіст став схожий на жалюгідну мочалку, але він не здавався. Вистеживши острів, на якому якось заночували гуси, Смірре пішов за підмогою до своїх старих друзів – ворон.

Це була справжня розбійницька зграя. Жили ворони на горі, яка так і називалася Розбійницькою горою. На ній росли лише бур'яни. Коли Смірре підійшов до Розбійницької гори, вся зграя була в зборі. Ворони голосно каркали і суцільною чорною хмарою кружляли над великим глиняним глеком, який не могли відкрити. Отаман зграї, старий ворон Фумле-Друмле, довбав дерев'яну кришку дзьобом. Лис підійшов, привітався і запропонував допомогу. Смірре повалив глека лапою набік і обережно покачав по землі. У глеку щось задеренчало і задзвеніло. Лис сказав, що там є монети, а всім відомо, що ворони не пролетять мимо звичайнісінького уламка скла або мідного гудзика. А вже за блискучу монету вони готові все на світі віддати! Смірре не міг відкрити глечик, але сказав воронам, що хлопчисько, який подорожує зі зграєю Акки, зможе це зробити.

Тим часом Нільс прокинувся перший і пішов бродити по острову, бо йому хотілося їсти. Він знайшов кущик молодого щавлю, але не встиг поїсти, як його хтось підняв у

повітря. Хлопець почав кликати на допомогу Мартіна, але отаман воронячої зграї – Фумле-Друмле, сказав, що виклює йому очі. Отаман клюнув хлопця у ногу, а ворон, який тримав Нільса в кігтях, так струсонув його, що Нільс по самісінькі вуха провалився в комір власної сорочки.

Нільс старався запам'ятати дорогу. На одному дереві він побачив лісового голуба та голубку і крикнув їм, що його викрали ворони і треба повідомити Акку. Фумле-Друмле погрозив хлопцю. Потім над березовим гайком Нільс побачив дрозда і теж крикнув про свою біду. Цього разу ухилитися від ворона Нільсу не вдалося. Фумле-Друмле налетів на нього і твердим, гострим дзьобом стукнув прямо в лоба. Та хлопець не здавався. Пролітаючи над селом, він побачив шпаків. Нільс знову крикнув про своє викрадення і попросив розповісти про це Ацці Кебнекайсе.

Фумле-Друмле і його супутник принесли Нільса на гору, поставили перед глечиком і наказали відкрити. Недалеко хлопець побачив Смірре і зрозумів, що це його вигадка. Нільс покликав Фумле-Друмле і тихо сказав йому, що легко відкриє глечик, але воронам срібла не бачити, бо Смірре одразу ж накинеться на монети. Отаман сказав, що не дасть себе обдурити, тому пішов до лиса і наказав сховатися подалі, поки хлопець не відкриє глечик. Фумле-Друмле дочекався, поки лис зовсім зник у горах, і лише тоді повернувся до Нільса. Хлопець почав колупати кришку своїм складаним ножиком, але нічого не виходило. Потім він взяв гостру кістку, яка валялася біля глечика, і спрямував її, наче долото, між кришкою і шийкою, і заходився бити по ній каменем. Він бив доти, аж поки кістка ввійшла майже наполовину. Тоді Нільс потягнув за кістку, і кришка вилетіла з шийки. Ворони кинулися до горщика і раділи монетам, які виблискували, іскрилися і дзвеніли в повітрі. Фумле-Друмле не відставав від них. Нарешті він згадав про Нільса і підлетів до нього. Отаман дав одну монету хлопцеві, а потім взяв його на спину і спустив за ланом, біля села. До острова він не хотів летіти, бо це було далеко, і за той час інші ворони забрали б собі всі монети. Нільс радів, що йому вдалося надурити старого отамана.

Лис Смірре чекав-чекав, коли його покличуть, а не дочекавшись, побіг на гору. Фумле-Друмле і Нільса ніде не було, а ворони розхапали усі монети. Лис чкурнув навздогін за втікачами, бо побачив, як ворон спустився біля села, а потім знову злетів, але вже сам.

Лис кинувся нишпорити по селу. На одній вулиці він побачив Нільса і вже схопив би, але раптом з'явилося двоє чоловіків. Під прикриттям двох пар великих селянських чобіт Нільс почувався в безпеці. Один селянин побачив лиса і подумав, що це рудий собака. Смірре отримав від чоловіка такого стусана, що відлетів аж на десять кроків.

Селяни зайшли у будинок, а Нільс заліз у собачу будку. Там жив на ланцюзі величезний сторожовий собака. Він не дуже зрадів непроханому гостеві. Нільс розповів про лиса Смірре. Собака знав цього злодія. Нільс скинув з собаки ошийник, а коли наблизився лис, пес вискочив і схопив його. Смірре зовсім цього не чекав, бо знав, що собака на ланцюгу. Поки собака тримав лиса, Нільс схопив ошийник, просунув одним кінцем під черево Смірре і клацнув замком. Так лис опинився на ланцюгу.

Нільс пішов на кінець села і почув гусячий крик. Мартін спустився на землю і став перед Нільсом, як вірний кінь. Гусак розповів, що голуб, дрізд і шпак переказали гусям про лихо, яке трапилося з Нільсом. Хлопець похвалився, що посадив Смірре на ланцюг. Нільс забрався на Мартіна, і вони полетіли до зграї. Гуси вирушили в дорогу і раділи, що Нільс позбувся лиса. Навіть стара Акка Кебнекайсе кружляла і кричала на радощах разом зі всіма.

РОЗДІЛ ДЕВ'ЯТИЙ. БРОНЗОВИЙ І ДЕРЕВ'ЯНИЙ

Коли сіло сонце, гуси все ще летіли. Вони були втомлені і махали крильми з останніх сил. Нільс із тривогою вдивлявся в темряву і раптом побачив море. Серед темних хвиль хлопець побачив якісь химерні кам'яні брили, між якими виблискували вогняні цятки. А що, коли це очі звірів на чатах? Нільс налякався, але Акка повела зграю прямо на кам'яний острів.

І раптом, наче за помахом чарівної палички, все навколо змінилося. Величезні кам'яні брили перетворилися на звичайнісінькі будинки. Очі звірів стали вуличними ліхтарями й освітленими вікнами. Тепер Нільс здогадався, що перед ними місто Карлскрона! Місто кораблів! Тут кораблі відпочивають після далекого плавання, тут їх будують, тут їх ремонтують.

Гуси спустилися на ратушу з двома високими вежами. Акка Кебнекайсе ніколи б не зупинилася на нічліг поряд з людьми. Але цього вечора вибору в неї не було – гуси ледь трималися на крилах. Втім, дах міської ратуші виявився дуже зручним місцем для ночівлі. Одне зле – на міських дахах не росте трава і не водяться водяні жуки. І все-таки зовсім голодними гуси не залишилися. Між черепицею на даху застрягло кілька хлібних кірок – залишок бенкету чи то голубів, чи то горобців. Навіть Нільс вперше за довгий час поласував хлібом.

Коли гуси заснули, Нільс забрався на спину Мартіна і, перегнувшись через край жолоба, став дивитися вниз. Адже це було перше місто, яке він бачив так зблизька відтоді, як полетів зі зграєю гусей. Хлопець так мріяв поглянути, як живуть люди, що почав будити Мартіна і просити спустити його вниз, на вулицю. Нільс хотів трішки погуляти, а потім Мартін забрав би його.

І от Нільс опинився на вулиці. Була ніч, і людей ніде не було. Хлопець лише заглядав у вікна, побачив аптеку, ятку з випічкою. Він звертав з вулиці на вулицю, поки нарешті вийшов на великий майдан. Тут було порожньо, стояла тільки бронзова статуя на високій кам'яній тумбі. Нільс не знав, хто б це міг бути. Вигляд у Бронзового був дуже поважний. "Агов, страхопуде бронзовий! – крикнув йому Нільс. – Ти хто такий? Та не дивися на мене так сердито! Я тебе анітрохи не боюся". Насправді серце у нього завмирало від страху.

Хлопець помахав Бронзовому рукою і рушив далі, але раптом відчув, що бронзовий йде за ним. Хлопець кинувся бігти. Він чув, як по бруківці стукають стопудові чоботи. Раптом хлопець побачив через дорогу стару, напівзруйновану дерев'яну церкву, яку підпирали старі розлогі клени. Нільс вирішив вилізти на самісіньку верхівку дерева.

Він був уже майже біля самої мети і лише тепер побачив, що на церковній паперті

стоїть якась людина. Цей чоловік стояв на паперті нерухомо. Він підморгував Нільсу то одним оком, то другим, кивав йому, але з місця не сходив. І щоразу, коли він нахилив голову, лунав легкий скрип, наче хтось сідав на розсохлого стільця. Хлопець зрозумів, що чоловік дерев'яний. На дерев'яних його грудях висіла дерев'яна дощечка, де було написане прохання про милостиню. У руці Дерев'яний тримав великий кухоль на монети.

Нільс поліз у кишеню за воронячою монеткою. Дерев'яний вмить здогадався. З протяжним скрипом і потріскуванням він нахилився і поставив перед Нільсом свій кухоль. А важкі удари бронзових підощв гримали вже просто за спиною. Раптом дерев'яна рука опустилася до самісінької землі. Нільс вистрибнув на долоню, а тоді примостився на потилиці свого дерев'яного рятівника.

Бронзовий наближався і був дуже розлючений. Він впритул підійшов до Дерев'яного і спитав: "Хто ти такий?". Дерев'яний відповів: "Розенбум, ваша величносте! Колишній старший боцман на лінійному кораблі "Дрістігхетен". У битві під Фербеліне двічі поранений. Після виходу у відставку служив церковним сторожем. У тисяча шістсот дев'яностому році помер. Згодом був вирізаний із дерева і виставлений замість кухля для милостині".

Бронзовий пожалів, що не встиг представити Дерев'яного до нагороди. Нільс зрозумів, що Бронзовий – це король. Він налякався, бо обізвав короля страховиськом. Бронзовий спитав Дерев'яного, чи не бачив тут хлопчиська, не більшого за горобця. Дерев'яний збрехав, що п'ять хвилин тому хлопчисько пробігав тут і подався до старої корабельної верфі. Бронзовий наказав допомогти розшукати хлопця, але Розенбум відмовився, бо всередині він весь прогнів. Бронзовий позеленів зі злості і ударив Розенбума палицею по спині. Дерев'яний солдат мусив вирушити за королем. Так простували вони через усе місто, аж до корабельної верфі. Нільс був у Дерев'яного на голові. Біля високих воріт вони зупинилися. Бронзовий розбив замок на дрібні шматочки, і ворота з брязкотом відчинилися.

Крізь щілинку в капелюсі Нільс побачив стару верф. Це було справжнє корабельне кладовище. Вони рушили по хисткому помосту. По дорозі Бронзовий перевертав догори дном кожен човен, крушив корабельні щогли, з гуркотом розбивав старі ящики. Але ніде не міг знайти зухвалого хлопчиська. Нільс спокійнісінько сидів під капелюхом на потилиці старого солдата Розенбума.

Раптом Бронзовий зупинився і показав на якийсь корабель, питаючи, чи Розенбум пам'ятає його. Дерев'яний сказав, що пам'ятає, а зараз ніхто не знає, що сам король ходив колись по його палубі. Бронзовий важко зітхнув, по його лиці потекли сльози. Король наказав віддати честь загиблим. Обидва скинули капелюхи. І тут король побачив на голові Дерев'яного хлопця. Король пустив у хід бронзовий кий. Страшний удар обрушився на голову Дерев'яного. З тріснутого лоба злетів цілий стовп пилу і трухляви. Ноги у Дерев'яного підкосилися, і він звалився на землю.

Коли все затихло, Нільс обережно виліз з-під купи трісок. Від Бронзового і слід простиг, бо починало сходити сонце, і король мав бути на місці. Нільс із сумом дивився

на купу уламків – все, що залишилося від Дерев'яного. Хлопець дбайливо зібрав розсипані тріски, склав їх разом рівною гіркою, і пішов на пошуки Мартіна.

Стислий переказ, автор переказу: Світлана Перець.

Авторські права на переказ належать Укрлібу

РОЗДІЛ ДЕСЯТИЙ. ПІДВОДНЕ МІСТО

Зграя Акки Кебнекайсе летіла над прибережною смугою. Берег борознили затоки, які розширювалися, вторгалися в самісіньку середину лісів і полів, дробили землю на дрібні латочки. Там, де земля здіймалася над морем прямовисною скелястою стіною, море починало люто битися. Але земля вдавалася до хитрощів. Вона виставляла заслін з безлічі островів – шхер. На цих порослих травною шхерах, зграя Акки Кебнекайсе востаннє відпочивала перед найбільшим перельотом. Путь усіх пташиних зграй пролягала далі над відкритим морем.

Ніколи в житті не бачив Нільс стільки птахів відразу. День для перельоту над морем був гарний, але згодом на заході нависла якась темна хмара, і краї її майже торкалися самісінької води. Ацці ця хмара не подобалася. Здіймалася буря. Небо почорніло. Хвилі з ревом накочувалися одна на одну. Акка вигукнула, що треба повертатися назад, до берега.

Тричі намагалися гуси повернути до берега, і тричі напористий вітер повертав їх до моря. Тоді Акка вирішила спуститися на воду. Сухопутні птахи, занесені вітром у відкрите море, із заздрістю дивилися, як легко витанцювують на хвилях гуси. Але все-таки хвилі були ненадійним прихистком. Від довгого гойдання на хвилях гусаків заколисувало до сну. Скоро навіть сама Акка Кебнекайсе не могла подолати дрімоту. З води раптом показалися морди тюленів, тому гуси мусили рятуватися і тікати.

Скоро вони помітили скелю, яка наче випірнула з дна моря. Гуси могли розбитися об неї, але Акка бачила пильніше за інших. Вона запримітила в скелі печеру. Там гуси і знайшли прихисток.

Вночі Нільс прокинувся від місячного саява і вийшов із печери. Щойно він обігнув виступ скелі, як перед ним відкрилося спокійне море. Щоб згаяти час до ранку, Нільс набрав на березі повну жменю плоских камінців і став кидати їх у море. Він пригадав, що має воронячу монетку, тому витяг її з кишені і кинув. Але монетка впала, не долетівши до води, закрутилася, захиталася зі сторони в сторону і лягла на мокрий пісок. Нільс кинувся за нею навздогін. Він уже простягнув за монеткою руку, та раптом море зникло.

Прямо перед Нільсом здіймалася глуха кам'яна стіна, вгорі крокував вартовий. Неподалік була брама. Щойно Нільс підійшов ближче, брама повільно відчинилася, неначе запрошуючи увійти.

Хлопець потрапив на великий майдан, в усі сторони якого розходилися вулиці. Місто було святково прикрашене. Та й народ на вулицях теж був виряджений по-святковому. Таких пишних нарядів Нільс ніколи не бачив, хіба що на картинках у старій дідовій книжці. Та чомусь ніхто не сміявся, не співав, не жартував. Обличчя у

людей були сумні й стривожені.

Ніхто не звертав уваги на Нільса. Різні ремісники уважно і мовчки працювали та поглядали на годинник. Хлопець вибіг на велику, простору вулицю. Обабіч неї тяглися ятки. Двері їх були широко відчинені, полиці завалені товаром, але торгівля йшла мляво. Перед яткою зі зброєю Нільс зупинився і довго стояв як укопаний. Ціле військо можна було спорядити тут у похід. Хлопець боявся підходити, щоб його не прогнали чи не нам'яли вуха. Він таки відважився зайти і побачив купця, який теж дивився на годинник. Хлопець міг розглянути зброю, і йому найбільше сподобався один кинджал. Кинджал був зовсім невеликий, мабуть, лише вдвічі більший за Нільса. По рукоятці його вилася срібна змійка. Поки купець дивився на годинник, Нільс забрався на прилавок й обома руками схопився за кинджал. Схопити схопив, а втримати не зміг. З глухим дзвоном кинджал упав на підлогу. Та купець не сварився. Він дивився на Нільса добрими очима і швидко-швидко говорив якоюсь незрозумілою мовою. По всьому було видно, що він навіть радий Нільсу. Він квапливо зривав зі стіни різну зброю і пропонував хлопцю.

З інших яток теж прибігли купці. Вони тягли з собою все, що було в них найкращого і звалювали все це біля Нільса і, показуючи один одному на годинник, квапливо бігли за новими товарами. Хлопець говорив, що не має грошей, але ті нічого не розуміли, лише на мигах показували одну монетку.

Нільс побіг за ворота, щоб знайти свою монетку. Вона лежала на тому самому місці. Хлопець взяв монету і побіг назад, але воріт уже не було. І стіни не було. І міста не було. Перед ним як і раніше лежало спокійне море. Раптом прибіг Мартін, а за ним уся зграя Акки Кебнекайсе. Гуси були злі, що хлопець зник. Нільс розповів, що бачив дивне місто. Гуси лише посміялися з хлопця, але Акка сказала, що колись на цьому острові було місто.

Акка розповіла їм ось яку історію. Давним-давно на цьому березі стояло багате і прекрасне місто Вінетта. Зі всіма містами, які лише є на світі, торгували мешканці Вінетти. Їх кораблі плавали по всіх морях. Але ніколи жоден чужий корабель не кидав якір у гавані Вінетти. Ніхто навіть не знав, де знаходиться це місто. Що більше багатіли вони, то більше боялися за свої багатства. Заїжджих людей мешканці Вінетти боялися найбільше. І вони топили кораблі, що випадково наближалися до їхнього острова, вбивали чужоземців, яких буря викидала на їхній берег. Навіть птахів, що пролітали мимо, вони підстрілювали. Невдовзі море в цих місцях стало геть пустельним і безмовним. Не сподобалося це морському царю, і він відправив на місто хвилі. Мешканці Вінетти почали будувати високий мур, щоб їх не затопило. Та все-таки море обігнало їх. Воно ринуло через край муру, заливаючи всі вулиці, будинки, майдани...

Але мешканці Вінетти і під водою працюють, тільки торгувати їм тепер ні з ким. Лише раз на століття, рівно на одну годину, це місто спливає з дна моря. І якщо якийсь іноземець за цю годину завітає до Вінетти і хоч що-небудь купить, місто буде прощене і залишиться на землі.

РОЗДІЛ ОДИНАДЦЯТИЙ. У ВЕДМЕЖОМУ БАРЛОЗІ

Гуси летіли, не зважаючи на сильний вітер. Нільс уже звик до польотів і тепер не тримався за гусака щосили. Та от вітер скинув його з Мартіна і поніс, як сухий листок. Його крутило і перевертало то догори ногами, то вниз головою. Нарешті Нільс впав і побачив, що він у ямі. Під ногами було голе коріння дерев, а над головою – клаптик неба. У ямі він був не сам. Поруч сиділа ведмедиця. Вона розглянула Нільса, а потім покликала двох своїх дітей, яких звали Мурре і Брумме. Вони не з'їли Нільса, а почали гратися ним. Брати ніяк не могли поділити іграшку і билися один з одним. Нільсу було однаково – у Брумме він у лапах чи в Мурре. І так, і інак зле. Скоро Нільс так утомився, що не міг поворухнути ні рукою, ні ногою. Він ліг посеред барлогу, а ведмедиця зрозуміла, що діти геть замучили хлопчика. Вона сказала, що вже пізня пора, тому треба лягати спати.

Ведмедиця уляглася. Біля неї задрімали втомлені Мурре і Брумме. Нільса вони вклали між собою. Хлопець чекав, поки родина засне, а потім хотів втекти. Та він був такий втомлений, що і сам заснув.

Прокинувся Нільс, коли додому прийшов тато-ведмідь. Він заревів, що в барлозі чути запах людини. Нільс заховався, але раптом чхнув. Злий ведмідь уже вчинив би розправу, але ведмедиця закричала не чіпати хлопця, бо Мурре і Брумме так славно з ним гралися. Ведмідь змирився, і вся родина знову лягала спати.

Тепер Нільс уже не засинав, а вибрався з-під ведмежат і поліз вгору. Вибравшись у густий ліс, він пішов у темноті, не знаючи, де шукати зграю. Раптом він почув якесь шелестіння і хрускіт. То йшли мисливці. Нільс підслухав їхню розмову і довідався, що вони планують засідку на ведмежу сім'ю.

Тепер Нільс не переживав за своє життя, а хотів врятувати ведмедів. Він не міг дозволити, щоб веселих ведмежат Мурре і Брумме вбили. Розбудивши ведмедів, Нільс поквапив їх чимдуж тікати з барлогу. Ведмідь сказав, що вони тікатимуть у печеру подалі в горах. Це була справжня втеча! Ведмеді, прихопивши Нільса, бігли дуже швидко. Коли вони зупинилися перепочити, хлопець сказав, що мусить знайти зграю Акки. Виявилося, що ведмідь уже дещо чув про хлопця, який подорожує зі зграєю гусей. Потрібно було тікати, тому ведмідь вирішив, що Нільсу допоможе дехто інший. Він струсив дерево, і з нього впав ворон Фумле-Друмле, отаман зграї Розбійницької гори. З ним Нільсу менше за все хотілося зустрітися, але виявилося, що ворон давно посварився зі своєю зграєю, бо йому не залишили жодної монети. Нільс запропонував йому свою монету. Цю монетку він хотів віддати Дерев'яному, але Бронзовий йому перешкодив. Ця монета могла б урятувати підводне місто, якби Нільс її не упустив. То хай вона тепер порадує хоч Фумле-Друмле.

Нільс усівся на шию Фумле-Друмле, і вони полетіли на край болота за лісом. Щойно сонце розбудило гусей, вони побачили, що Нільс, живий і здоровий, спить біля Мартіна.

РОЗДІЛ ДВАНADЦЯТИЙ. У ПОЛОНІ

Політ наближався до кінця. Мартіну і Нільсу кортіло скоріше побачити Лапландію. Зранку зграя вирушила в путь. Гусей раз у раз наздоганяли інші пташині зграї. Вони хотіли побачити хлопчика, який урятував ведмежу родину. Ластівки передали Нільсу

привіт від білки Сірле. Нільсу було так приємно, що всі про нього запитують. Він розвеселився і навіть заспівав пісню. Хлопчик гойдав ногами, і раптом один черевичок зісковзнув з ноги і полетів вниз. Акка Кебнекайсе дозволила летіти шукати черевичок, а потім Мартін з Нільсом мали наздогнати зграю. Акка попередила, що летіти треба прямо на північ, нікуди не звертаючи. Зграя зупиниться біля підніжжя Сірих скель, біля Круглого озера.

Черевичок вони знайшли відразу. Він лежав на лісовій стежинці. Та щойно Нільс зістрибнув із Мартіна, як у лісі почулися людські голоси і на стежину вибігли хлопчик і дівчинка. Хлопчик Матс і дівчинка Осса вхопили черевичок і понесли додому, щоб поміряти своєму кошеняті. Вони жили у будиночку лісника, і Нільс з Мартіном побігли слідом за братом і сестрою.

Біля будинку діти зловили кошеня, але воно пручалося і вибило черевичок з рук дітей. Тут саме наспів Мартін. Він підчепив черевичок дзьобом і пустився навтьоки. Але було вже пізно. За два стрибки Матс підскочив до Мартіна і схопив його за крило. Хлопчик покликав матір і сказав, що це повернулася їхня біля гуска Марта. Мама впізнала, що це чужий гусак, а не Марта. Вона хотіла віднести гусяка до пташника, та Мартін виривався з рук, бив її крильми, клював і щипав до крові. Тож жінка зв'язала його і понесла до хати, бо вирішила зарізати його.

Нільс у цей час причаївся за деревом. Він усе бачив, усе чув і від горя та досади ледь стримував плач. Хлопець вирішив врятувати свого друга. По дорозі він підняв і надів свій черевичок, що валявся у траві.

Двері, на його щастя, були відчинені, тож Нільс непомітно прослизнув аж на кухню. Біля вікна на великому столі лежав Мартін. Жінка помила чавунець і почала розводити вогонь у вогнищі. Коли вона вийшла надвір, щоб наказати дітям принести хворосту, Нільс звільнив Мартіна. Але тут скрипнули двері, й до кімнати увійшла господиня з величезним оберемком хворосту. Жінка кинулась за гусяком і таки зловила його, та раптом щось гостре встромилося їй у палець. Господиня зойкнула і відсмикнула руку. З-поза великої дерев'яної сільниці на столі визирав крихітний чоловічок і погрожував їй ножиком. Поки господиня зойкала й ойкала, Мартін не гаяв часу. Він схопився, обтрусився й, узявши Нільса за комір, вилетів у вікно.

Стислий переказ, автор переказу: Світлана Перець.

Авторські права на переказ належать Укрлібу

РОЗДІЛ ТРИНАДЦЯТИЙ. ГУСЯЧА КРАЇНА

Мартін із Нільсом летіли прямо на північ, як веліла їм Акка Кебнекайсе. Перемога дісталася їм нелегко, бо крила в гусяка були пом'яті, а на одну лапу він шкутильгав. Мартін летів повільно, нерівно, Нільс ледь тримався в нього на спині. Хлопець попросив друга зупинитися відпочити.

Вони спустилися на галявину. Мартін поскубував молоду травичку, а Нільс розшукував старі горіхи. Мандруючи у чагарнику, Нільс побачив білу гуску і спершу подумав, що це Мартін. Виявилося, що це Марта – гуска, від господарів якої щойно

втекли друзі. Гуска уже чула в лісі розповіді про хлопця, який мандрує зі зграєю гусей. Нільс повів Марту знайомитися з Мартіном. Гусак дуже зрадив і навіть забув про свої рани. Марта розповіла, що нізащо не повернеться додому, бо там діти дратують її і не дають їсти. Нільс зніяковів: він пригадав, що й Мартіну колись перепало від нього.

Мартін і Нільс запропонували Марті летіти з ними. Гуска не вміла добре літати, але погодилася. Дорогою Мартін хвалив її і летів повільно, щоб Марта не відставала.

Наступного дня Нільс, Мартін і Марта побачили громаддя Сірих скель над Круглим озером. Вони опустилися на берег, порослий густим комишем. Мартін турбувався, як же бути з Мартою, адже Акка могла не дозволити їй залишитися.

Мартін і Нільс заховали Марту в комишах, назбирали їй про запас водоростей, а самі пішли шукати свою зграю. Інші птахи повідомили Мартіну і Нільсу, що Акка полетіла аж до скель і облаштувалася під старим орлиним гніздом. Друзі прибули до своєї зграї. Нільс розповів, що знайшов черевичок, а для Мартіна – наречену. Акка прийняла цю новину з радістю, тож Мартін зрадив і полетів за Мартою.

За кілька днів біля підніжжя Сірих скель виросло ціле гусяче місто. Мартін із Мартою теж обзавелися власним житлом. Для Нільса гуси всією зграєю змайстрували тепле, красиве гніздо. Але Нільс не захотів у ньому жити. Він вирішив побудувати собі справжній будинок. Це житло він зробив з кілочків, паличок і прутиків. Коли будиночок був готовий, Нільс запросив до себе в гості Акку Кебнекайсе. До середини вона, звичайно, зайти не могла – через двері пролізала тільки її голова. Гуска покликала ластівок, і ті обліпили будиночок товстим шаром глини, щоб Нільсу не були страшні дощі.

Так потроху все й налагодилося. А невдовзі з'явилися нові турботи: у кожному будинку запищали пташенята. Тільки в гнізді Акки Кебнекайсе було як і раніше тихо. Хоча сама вона і не вивела жодного пташеняти, клопотів у неї було хоч відбавляй. Від ранку до вечора вона навчала недосвідчених батьків.

У Мартіна і Марти вивелося п'ятірко довгоногих гусенят. Батьки довго думали, як би назвати своїх первістків, та все не могли вибрати відповідних імен. Тоді Нільс придумав такі імена: Юксі, Каксі, Кольме, Нельє, Війсі. Українською це означає: Перший, Другий, Третій, Четвертий, П'ятий. І хоча всі гусенятка побачили світ одночасно, Юксі раз у раз нагадував своїм братам, що він перший вилупився з яйця, і вимагав, щоб усі його слухалися. Але брати і сестри не бажали його слухатися, й у гнізді Мартіна не припинялися суперечки і чвари.

РОЗДІЛ ЧОТИРНАДЦЯТИЙ. ПРИЙМАК

Був теплий ясний день. Того дня Мартін і Марта вирішили дати своїм гусеняткам перший урок плавання. Вирішили вчити їх поки що у калюжі. Першим опинився там Юксі, який за хвилину чудово поплав. Услід за гусенятками і Нільс вирішив було скупатися. Та раптом усі побачили вгорі орла. Нільс влаштував справжній переполох, але прибігла Акка і всіх заспокоїла.

Ледь не збивши Нільса з ніг широкими сильними крильми, орел сів біля самісінького гнізда Акки Кебнекайсе. Виявилося, що орел Горго – друг усієї зграї і

готовий захищати усіх у разі потреби. Акка познайомила орла з Нільсом. Коли орел полетів додому до своїх дітей, з комишів виліз переляканий Мартін і покликав звідти Марту і дітей. Тоді Акка розповіла усім дивовижну історію.

Кілька років тому старе порожнє гніздо на Сірій скелі не було порожнім. У ньому жили орел із орлицею. Усі гуси і качки, що прилітали на літо до Лапландії, облаштовувалися подалі від цієї страшної скелі. Тільки Акка Кебнекайсе щороку приводила сюди свою зграю. Орли були небезпечні сусіди, але й надійні стражі. Жоден хижак не насмівлювався наблизитися до Сірих скель відтоді, як там оселились орли. Зграя Акки остерігалася, коли орли були вдома, а не на полюванні. Зазвичай орли поверталися з полювання опівдні. Та якось вони не повернулись у гніздо. Їх уже не було три дні, а з гнізда долинав жалібний крик орляти. Акка побачила у гнізді незграбне, потворне пташеня, яке весь час кричало, що хоче їсти. Гуска пожаліла пташеня, бо зрозуміла, що його батьки загинули. Акка виловила в озері велику форель і принесла пташеняті. Орля відразу виплюнуло рибу. Гуска сказала, що не буде з ним панькатись, тому пташеня з'їло рибу і їло все, що Акка приносила. Вона носила йому рибу, жаб, черв'яків.

Так тривало доти, аж поки Акка почала линяти. Коли вона не змогла літати, орля змушене було вилетіти з гнізда. Ціле літо орлятко прожило в долині разом із гусенятами і дуже з ними подружилось. І воно вважало себе теж гусеням, і ні в чому не хотіло відставати від своїх товаришів. Воно пробувало плавати, і не раз Акка витягала свого вихованця з озера ледь притомного і довго трясла його, поки він знову починав дихати. Зате коли настала пора гусенятам учитися літати, ніхто з них не міг наздогнати Горго.

Восени, коли гуси вирушили в далеку путь на південь, Горго полетів із ними. Інші птахи, побачивши орла серед диких гусей, здіймали тривожний крик і круто звертали убік. А коли одного разу орел кинувся на якесь подвір'я, де були свійські птахи, Акка вирішила, що їм пора розлучатися. Горго повинен був знати, що він орел. Тієї ночі удосвіта Горго покинув зграю. Але щороку, коли гуси поверталися до Лапландії, Горго прилітав у долину біля Сірих скель. За все своє життя він жодного разу не полював біля Сірих скель і не займав навіть кінчиком кігтя жодну дику гуску.

РОЗДІЛ П'ЯТНАДЦЯТИЙ. СОВИНА ТАЄМНИЦЯ

День за днем ішов мирно і тихо. На озері біля Сірих скель виросло справжнє пташине місто. Щиро кажучи, Нільсу іноді хотілося відпочити від гусей, хоч він їх і любив. Якось Акка вирішила, що покаже Нільсу Лапландію.

Пасмо за пасмом перед Нільсом відкривалися гори. На найвищих вершинах лежав сніг. Дивлячись на ці вершини, Нільс пригадав казку про одноокого троля. Ось яка була ця казка.

Жив колись в лісі одноокий троль. Якось він побудував собі будинок, як у людей, але забув зробити піч. Зима по лісу гуляє. А троль сидить у своєму будинку і тремтить від холоду. Тоді він вирішив побудувати будинок якнайближче до сонця. Троль скрізь збирав каміння і нагромаджував його дедалі вище. Скоро гора з каміння піднялася ледь

не до самих хмар. Та коли троль виліз нагору, дуже змерз. Він все одно побудував там будинок. Сонце неначе близько, а холод все одно до кісток пробирає. Так цей дурний троль і замерз.

Акка понесла Нільса над долиною, де стояли круглі будиночки, з яких йшов дим. Ну звичайно ж, у Лапландії живуть лопарі. Між будиночками ходили лапландські олені. У крайній хатинці палало багаття. Дівчинка-лопарка щось пекла на розпеченому камінні. Акка спустилася майже над нею. Нільс навіть відчув жар від багаття і запах гарячого тіста. Акка пролетіла над дівчинкою одне коло, друге... Дівчинка підняла голову і з подивом оглянула гуску. Потім дівчинка схопила з каменя гарячого коржика і простягла його птиці. Акка підчепила коржик дзьобом і швидко відлетіла геть. Нільс відразу здогадався, для кого це Акка Кебнекайсе випросила частування. Згодом Нільс їв коржик і йому здавалося, що нічого смачнішого на світі не має. На Кругле озеро біля Сірих скель вони повернулися тільки надвечір.

Літо добігало кінця. Гусенятка підростали і радували батьківські серця. Особливо пишалися своїм потомством Мартін і Марта. Нільс теж вважав, що їхні діти найкрасивіші. Білі, наче сніг у горах, лише дзьоби і лапи червоні. Марта і гусенята вчилися вправно літати. Наближався час, коли згряя Акки Кебнекайсе покине Лапландію і пуститься в зворотну путь. Нільсу теж дуже хотілося повернутися додому, але він пригадав, що став маленьким, і батьки, може, й не впізнають його. Хлопець вирішив не повертатися додому, але Мартін усе-таки був домашнім гусаком і хотів повернутись в рідний пташник.

Нільс вирішив порадитися з Аккою, що ж йому робити. Він розповів, що його зменшив гном, а сови в Гліммінгенському замку знають, як йому стати нормальним. Акка попросила дати їй три дні, щоб вона могла допомогти.

Три дні Нільс не спав, не їв, не пив і лише чекав, коли нарешті Акка позве його і він дізнається, як звільнитися від чарів. Він бачив, як наступного дня після їх розмови Акка полетіла кудись і повернулася тільки пізно ввечері. Та гуска чомусь не кликала до себе хлопця, а він не міг ні їсти, ні працювати, так хотів дізнатися, що ж йому робити.

Третього дня під вечір Нільс геть засмутився і заплакав. Саме тоді його покликала Акка. Вона сиділа в своєму гнізді, а поряд з нею на купині сидів орел. Горго розповів, що літав в Гліммінгенський замок і поговорив з совами. І от що дізнався орел: не бути Нільсу людиною, поки хто-небудь з доброї волі не захоче стати таким самим маленьким, як він. Якщо знайдеться такий, хлопець повинен одразу ж вимовити заклинання:

Стань переді мною,
Як миша перед горою,
Як сніжинка перед тучею,
Як сходи́нка перед кручею,
Як перед місяцем зоря.
Бурум-шурум,
Крути-верти.

Хто ти? Хто я?

Був - я, став - ти.

РОЗДІЛ ШІСТНАДЦЯТИЙ. УДАЧНИК І НЕВДАХА

Після перших же нічних заморозків Акка Кебнекайсе звеліла всім готуватися до відльоту. Тепер зграя була майже втричі більшою, ніж навесні. Двадцять два гусенятка мали здійснити свій перший переліт.

Удосвіта зграя покинула Сірі скелі. Попереду летіла Акка Кебнекайсе, а за нею двома рівними вервечками тяглася ціла зграя. Нільс, як завжди, сидів верхи на Мартінові. Юксі був усім невдоволений: у нього то крила втомилися, то їсти хотів.

Одна за одною залишалися позаду засніжені гори. Від Акки усі дізналися, що найвища гора називається Кебнекайсе. Нільс зрозумів, що Акка народилася тут, тому її називають Аккою Кебнекайсе.

Зграя летіла на південь тим самим шляхом, яким весною летіла на північ. Нільс бачив місце, де загубив черевичок, бачив сім'ю ведмедів, бачив Бронзового.

Нарешті зграя Акки Кебнекайсе влаштувала привал. Нільс сидів на узліссі, і раптом до нього прилетів Фумле-Друмле. Ворон сказав, що вже розвідав, як хлопчику стати таким, як колись. Нільс сказав, що вже знає як, але нема нікого, хто хотів би помінятися з ним місцями. Фумле-Друмле відповів, що знайшов когось, хто хоче.

Нільс сів на спину ворона, і вони полетіли до старовинного міста Упсала. Фумле-Друмле сів на дах, по якому вітер перекочував аркуш паперу. Через віконце маленької мансарди було видно кімнату. Біля столу сидів хлопець і пильно стежив за тим, як вітер шарпає папір.

А перед цим сталася одна історія, свідком якої був Фумле-Друмле. У цьому місті жили два студенти. Одному в усьому таланило, і його називали Удачником. А другий студент був відлюдько, непримітний, біда за ним так і ходила слідом. Називали його Невдахою. Одного разу, коли Удачник, готувався скласти останній іспит, до нього прийшов Невдаха і приніс твір, над яким трудився п'ять років. Він не знав, що в нього вийшло, але хотів почути думку Удачника. Невдаха простягнув йому згорток і попередив, що це єдиний екземпляр. Удачник запевнив, що не загубить жодного аркуша.

Коли Невдаха пішов, Удачник почав читати. На першій сторінці великими літерами було виведено: "Історія міста Упсала". Удачник почав читати і забув про все на світі, бо написано було дуже добре. Тільки бій баштового годинника змусив Удачника пригадати, що йому пора збиратися на іспит. Та поки студент збирався, вітер відчинив вікно, переплутав, перемішав усі аркуші рукопису і поніс їх над дахом. Удачник зловив тільки дві або три сторінки. Раптом прямо проти його вікна на дах усівся ворон і закаркав. У невдачливого Удачника защеміло серце, адже ворон каркає не до добра.

На іспиті Удачник отримав двійку і прийшов додому. Невдаха вже чекав його біля воріт. Він запитав, чи Удачник не прочитав ще. Той відповів, що готувався до іспиту, адже не всі такі нероби, як Невдаха. Він навмисне сказав так грубо, щоб швидше позбутися товариша. Невдаха подумав, що твір ані на що годиться. Наступного дня він

сказав Удачнику, що той може спалити або викинути твір, якщо він нікудишній. Удачник нічого не відповів, а сам каявся, що розгубив сторінки. Вдома Удачник сказав вголос, що почувается нещасним, і краще став би мухою, тільки б позбутися лиха.

От до цього хлопця і приніс Нільса ворон. Нільс розповів Удачнику про гнома і всі свої пригоди. Удачник сказав, що хотів би опинитися на місці Нільса. Фумле-Друмле підштовхнув Нільса крилом і радісно каркнув. Нільс почав читати заклинання, але раптом передумав. Він попросив Удачника розповісти, чому той хоче опинитися на місці Нільса. Дізнавшись усе, Нільс з вороном почали збирати аркуші і приносити Удачнику.

Цілий вечір, до пізньої ночі, збирали Нільс і Фумле-Друмле розвіяні вітром аркуші. Вони підбирали їх на дахах і горищах, на гілках дерев і на садових доріжках, серед сміттєзвалища і на дзвіниці собору. Щасливий Удачник, не зважаючи на пізню годину, взяв рукопис і побіг до Невдахи.

Фумле-Друмле дорікав Нільсу, що той прогавив своє щастя, але хлопець говорив, що йому було жалко обох студентів.

Стислий переказ, автор переказу: Світлана Перець.

Авторські права на переказ належать Укрлібу

РОЗДІЛ СІМНАДЦЯТИЙ. УДОМА

Й ось нарешті Нільс побачив рідне село. Акка запримітила за селом занедбаний ставок і наказала зграї спускатися туди. Нільсу кортіло негайно побігти додому, але він вирішив почекати до вечора.

Коли вже зовсім стемніло, хлопець і Мартін зі своїм сімейством пішли додому. Гусак хотів показати дружині і дітям пташник, у якому провів свою молодість.

Ось і знайомий двір. Вони обережно прошмигнули через хвіртку. У дворі було тихо. Всі кури і гуси давно вже спали. Тільки з будинку долинали неясні голоси. Нільс пробрався туди і побачив, що батьки досі на нього чекають.

Хлопець тихесенько вибрався зі свого сховку і пішов на подвір'я. Біля пташника Мартінові гусенятка жадібно підбирали зернятка. Юксі так смакували зернята, що він почав просити батька залишатися тут. Нільс сказав, що хоче йти звідси, а Мартін хай залишається, коли хоче. Та гусак сказав, що не покине хлопця. Юксі запищав, що нікуди летіти не хоче. Нільс строго сказав гусеняті, що коли батько каже летіти, то треба слухатися. Та Юксі відповів, що Нільс лише базікає, нічого не робить і сидить на батьковій шиї. Гусеня хотіло залишатися маленьким, щоб не потрібно було так багато літати. Почувши таке, Нільс відразу прочитав закляття.

Юксі став не більшим за горобця! Таким він був, коли лише вилупився з яйця! Мартін із Мартою загелготали, залопотіли крильми, забігали по двору. Нільс подумав, що вони злякалися за Юксі. Раптом хлопець помітив, що гуси усі поменшали, а він став таким, як колись. Нільс хотів поговорити з Мартіном, але тепер не розумів його мови. Почувши крик гусей, з будинку вийшла мати. Вона побачила Нільса і дуже зраділа.

Наступного дня Нільс прокинувся у себе вдома і ледь не закричав від радості.

Хлопець побіг до пташника і побачив, що Мартін спить поряд із Мартою, оточений гусенятами. Коли гусак прокинувся, то лише шипів на хлопця і зовсім не вмів розмовляти.

Нільс пішов до ставка, щоб попрощатися з Аккою, але дикі гуси дуже його налякалися. Вони зметнулися вгору, та коли почули, як Нільс кличе Акку, вишикувалися рівним клином і закружляли над головою хлопця. А одна гуска відділилася від зграї і полетіла прямо до Нільса. Це була Акка Кебнекайсе. Вона сіла на землю біля самісіньких його ніг і стала щось ласкаво говорити: "Га-га-га! Га-га-га! Га-га-га!". Нільс нахилився до неї і ніжно погладив по крилах. Він подякував їй за все, а Акка у відповідь розпростерла крила, неначе хотіла на прощання обійняти Нільса.

Так закінчилися дивовижні мандри Нільса з дикими гусьми. Нільс знову пішов до школи, але тепер вчився тільки на відмінно. Гусенята переросли Мартіна з Мартою, тільки Юксі залишився на все життя маленьким.

Стислий переказ, автор переказу: Світлана Перець.

Авторські права на переказ належать Укрлібу